

PERSPECTIVE ALE EVOLUȚIEI ARTELOR. PICTORUL MIHAI PREPELIȚĂ ȘI NECESITATEA ARTEI CA MEMORIE A DEMNITĂȚII UMANE

Dr. Doina PUNGĂ

Retorica întrebării **Mai avem nevoie de artă?** îndeamnă analistul încă de la început la formularea unui răspuns ferm, înaintea demonstrației: *Da, avem nevoie de artă.*

Structura atât de complexă a culturii, domeniu distinct și necesar al vieții sociale, solicită o preocupare atentă, amplă și interdisciplinară în același timp, în scopul de a determina și înțelege originalitatea statutului ei, îndeosebi în condițiile societății contemporane, în care una dintre componentele ei fundamentale - arta - este evocată uneori voit în termenii unui evident pesimism. Nici una dintre marile epoci artistice precedente secolului al XX-lea nu a avut - și nici nu putea avea cât de cât motive întemeiate pentru a lansa ideea "morții artei".

Care să fie atunci cauzele mai adânci pentru care în secolul al XX-lea și peste pragul secolului XXI, conștiința estetică a epocii moderne și contemporane a fost constrânsă să pună în discuție arta în termenii alternativi a fi sau a nu fi ? Să fi încetat arta să mai dețină funcții în fenomenele spirituale de configurare și întemeiere a culturii și civilizației umane?

Ideea dispariției artei evocă mai ales efortul extraordinar de a cuprinde, în condițiile unui prezent deosebit de dinamic și surprinzător, cu deplasări ale centrelor de interes economic și mișcări sociale contradictorii, spectrul funcțiilor artei și un mod adecvat de a le aborda.

Plecând de la premisa că necesitatea artei își află rațiunea în însăși intimitatea naturii umane, demonstrația în favoarea artei poate avea un parcurs istoric și teoretic, cu exemplificări imediate. De-a lungul istoriei omenirii, atitudinea estetică, care include receptarea frumosului, s-a făcut simțită în chip manifest atunci când a avut drept rezultat creația artistică. Legătura dintre filosofic, etic și estetic a fost teoretizată începând cu antichitatea; aproape că nu a fost sistem teoretic sau estetic, care să nu ajungă la concluzia că atingerea adevărului este imposibilă în absența unei corelații strânse cu binele și cu frumosul. Căutarea adevărului este, înainte de orice, un act de susținere morală. La rândul său, frumosul, care are ca măsură concretă opera de artă, se dobândește numai prin contopire cu esența, lucru pe care îl urmărește și filosofia, pe cale conceptuală. Lupta, travaliul, dăruirea caracteristică creației artistice vizează și valorile eticii, în timp ce idealitatea ei sugerează tangența cu filosoficul.

Relații și interferențe deosebit de adânci și durabile există între artă și morală, între etic și estetic, între bine și frumos. Această conlucrare valorică, activă, la nivel psihologic, gnoseologic și axiologic derivă din natura în general afirmativă, creatoare a ființei umane, al cărei univers estetic se făurește concomitent cu instanțele și instituțiile sale etice, atât la nivel macrosocial,

cât și în dezvoltarea propriei personalități. Contribuind la perfectibilitatea morală a omului, arta își regenerează propriile resurse de vitalitate, astfel că la înălțimea marilor împliniri artistice și morale, la profunzimea trăirilor proprii acestor două universuri, valo-

rilor etice le răspund valori estetice și invers, etica și estetica se întrepătrund adesea până la identificare. "Ideile și legile frumosului sunt deosebite de cele ale moralității, însă în judecata recunoscătoare sau reprobatoare a unei fapte ele pot să coincidă: sufletul frumos urmează legilor frumuseții", spunea Mihail Eminescu.

Trăim, la început de mileniu, într-o epocă în care experimentele se succed cu rapiditate, accelerate uneori de rațiuni extraestetice - moda, concurența pe piața de artă, interesele comerciale. În același timp, publicul însuși este agresat de explozia informațională, în mare parte nediferențiat receptată.

Caracterul efemer al multora dintre noutățile care asaltează acest public, conștient sau nu de necesitatea întâlnirii cu frumosul și sublimul, dar mereu în așteptare, pare să pună uneori sub semnul întrebării chiar statutul artei ca valoare perenă, împiedicând totodată formarea unor certitudini la nivelul gustului și idealului estetic. Chiar supraabundența ofertei artistice și estetice, similară uneori celei industriale, poate pune în dificultate capacitatea ființei umane de a se manifesta opțional.

În epoca contemporană asistăm, desigur, la o accentuată deplasare a artisticului către estetic. Din ce în ce mai mult spațiul urban este populat cu adevărate construcții optico-cinetice, de utilitate publică, aparținând artei ambientale, dominată în general de vizual și integrată armonios în civilizația imaginii. Pe lângă contribuția pozitivă la înfrumusețarea mediului, la apariția

unui stil estetic de viață, asemenea forme de creație pot genera un tip nediferențiat de sensibilitate artistico-estetică, pentru care arta propriu-zisă să se estompeze și în care nivelele distincte de receptare să nu fie precis delimitate. Aceasta, deoarece dezvoltarea tehnică impetuoasă influențează în mod specific demersul apreciativ, aducând în prim plan funcționalul și utilul, respectiv eficiența și consumul imediat și rapid. Se ajunge astfel ca, în mod nedorit, în artă să fie prețuite cantitatea și productivitatea, în dauna valorii artistice și a talentului.

Odată cu creșterea timpului liber, efect pozitiv al evoluției tehnicii, dar și negativ, ca urmare a unui dramatic proces de dezocupare profesională, se înregistrează o atracție deosebită a diverselor categorii de public, mai ales a tineretului, către așa-numitele genuri artistice ușoare, către divertisment. În același timp, sunt puse în circulație creații efemere, cu un manifest caracter ludic.

Apărute din nevoia firescă de delectare, aceste funcții ale artei nu pot fi ignorate, dar se cuvine ca ele să fie organic implicate în resorturile substanțiale, formative și înobilatoare ale creației. În cazul contrar, al absolutizării lor, apar atitudini de superficialitate, de indistinție față de marile valori. Accentuarea ludicului, dar și a factorului conceptual, a abstractizării

la o altă extremă, schimbările petrecute în statutul artei, confuziile de planuri, limitele, stimulii nespecifici care acționează ca fals impuls creator sau criterii nespecifice de receptare, au contribuit la apariția teoriei decadenței sau chiar a pieirii ineluctabile a artei (Giulio Carlo Argan).

Realizările, căutările și chiar insuccesele artei contemporane, demonstrează efortul creatorilor, aparent provizoriu și mereu nedesăvârșit, de a găsi expresia potrivită în care să fie cuprinse esența universului lor interior,

în dialog cu esența unei epoci deosebit de complexe și contradictorii. Artă în ansamblul ei nu poate muri; dispar, într-adevăr, anumite modalități și forme de manifestare. Există, așa cum spunea Mikel Dufrenne, "o moarte a artei, mai precis a unui anumit fel de artă. Pentru că moartea unui fel de artă, dispariția, anularea lui, înseamnă nașterea unei alte arte. Moartea artei tradiționale, oficiale, moartea a tot ce poate fi academic și constrângător atrage după sine nașterea unei alte arte. Oamenii trebuie să fie, întra-devăr liberi de a crea ceea ce le place". De aceea, poate că tocmai în nevoia lărgirii orizontului posibil al formelor și mijloacelor de expresie se află resortul interior al unei perfecțiuni viitoare, al apariției capodoperelor.

În plan filosofic și estetic pot fi desigur puse în discuție direcții prezicibile pentru dezvoltarea viitoare a artei și noi ipoteze de lucru, importante pentru artiștii noului mileniu. Încercând să se apropie în modul ei specific de esența umană, arta își va cuceri mereu recunoașterea, va determina în cele din urmă un elevat nivel de înțelegere și receptare estetică, urmându-și în aceeași măsură destinul ei social.

Începând cu epoca modernă s-a pus mereu sub semnul întrebării însuși conceptul de artă. Și se va pune mereu, în circumstanțe diferite, ca un reflex al necesității de a nu pierde marele dar compensatoriu ce ne-a fost hărăzit. Conținutul conceptului, particularitățile sunt variabile, depind de cursul devenirii istorice și de contextul cultural dat, însă arta ca expresie unică a efortului prin care ființa umană năzuiește să se afirme și să-și găsească drumul către o condiție mai demnă și mai nobilă a existenței sale, ca aspirație către frumos și libertate, nu va dispărea niciodată.

Arta este necesară ca act liber asumat, ca expresie a dorinței de demnitate și de eliberare din cercul constrângerilor date omului - moartea, starea finită, existența într-un timp și loc de cele mai multe ori ostile. Revolta însăși poartă în ea germenele creației, iar strigătul ei este un răspuns necesar la orizontul de așteptări prin care ne definim existența.

Aparținând personalității creatoare, ca determinantă existențială, arta își impune necesitatea și ca palier al unui dialog multiplu cu societatea, mărturisindu-i dramele. Și, nu în ultimul rând, arta se deschide către public prin echilibrantul efect al catharsis-ului.

Ca mulți alți constructori de idealuri imaginative, un artist basarabean - pictorul Mihai Prepelită - și-a construit la rândul său existența din perspectiva nevoii de artă. Născută din necesitate interioară, dar și din necesitate istorică, ca ecou universal al dramelor care au marcat evoluția Basarabiei, arta pictorului întregește existența contemporanilor săi dăruindu-le adevărul nedisimulat, frumusețea tradițiilor, libertatea de a se revolta.

Prima expoziție retrospectivă de pictură și grafică a artistului Mihai Prepelită, care s-a născut, trăiește, crează și suferă sub semnul Zodiei Cumpenei a fost organizată la Muzeul Național de Istorie a României.

Expoziția s-a înscris în seria evenimentelor culturale care au marcat "Luna Basarabiei, ediția a XIII-a", în anul în care s-au împlinit 85 de ani dela Marea Unire, evenimente organizate de Muzeul Național de Istorie a României în colaborare cu Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina.

Pictor și reputat scriitor, membru al unor prestigioase uniuni de creație și academii, Mihai Prepelită este un artist pe care tragismul istoriei l-a pus sub semnul înstrăinării, un artist care și-a asumat, cu orgoliu dar și cu

umilință, recuperarea identității ca necesitate, ideal și destin artistic. Opera sa este, în acest sens, expresia complexă a dramatismului existențial, trăit ca experiență individuală și istorică.

Este foarte greu de rezumat viața omului Mihai Prepeleț, pentru care o jumătate de secol a însemnat trăiri de excepție și, mai ales, experiențe menite să-l doboare.

Născut la 19 octombrie 1947, într-o familie de țărani români din satul Băhrinești - fostul județ Rădăuți al României Mari, ținut de o mare demnitate - familie întoarsă din deportările în Siberia și Kazahstan, Mihai Prepeleț a urmat cursurile Școlii medii de Politehnică din Cernăuți cu gândul de a se înscrie la Facultatea de Pictură a Institutului Repin de la Leningrad.

Respins la examenul de admitere în anul 1965, a coborât din nordul Bucovinei și a devenit în toamna aceluiași an student la Facultatea de Litere a Universității din Chișinău. A urmat în paralel și cursurile de pictură ale Studioului de Creație al Tineretului din Chișinău. Este momentul în care destinul său de scriitor s-a înfrățit în câmpul creației cu cel al pictorului.

Între anii 1969-1971 a fost student extern al Facultății de Arte Plastice a Universității de Arte de la Moscova, la clasa profesorului Andrei Borisovici Grosițki. A lucrat ca pictor executant al Stadionului Republican din Chișinău și, într-un singur an, în 1970, a realizat opt lucrări de mari dimensiuni, cu teme românești profunde, printre care se numără Meșterul Manole, Miorița, Baba Dochia. În același an, pe Stadionul Republican din Chișinău, și-a deschis prima expoziție personală, închisă din ordinul KGB pentru atitudinea "nonconformistă, avangardistă, abstracționistă" a artistului. Nici nu se putea altfel, viziunile sale hiperbolizante contrazicând violent normele realismului socialist și mentalitatea vremii.

A perseverat și a devenit pictor scenograf la Teatrul "Pușchin" din Chișinău, dar spectacolele i-au fost interzise. Pentru manuscrisele sale literare, ca și pentru pictura „*Satan al veacului XX*“ (V .I. Lenin), a fost expulzat din Chișinău în 1977. Acceptat ca membru al Uniunii Scriitorilor din fosta Uniune Sovietică, a fost din nou expulzat în anul 1986, de data aceasta din Moscova, unde o perioadă a trăit clandestin, pentru "încălcarea gravă a regimului de reședință".

A revenit la Chișinău, dar a rostit prea tare în volumul *Necropole pentru suflet*: "Sunt un român evadat din Gulag/Sunt condamnat pe viață/Să-mi iubesc neamul/Ca pe o mireasă/Mireasa mea/Se numește ROMÂNIA". A scris în limba română și a intrat în conflict cu autoritățile rusofile. În aceste condiții și-a înfruntat din nou destinul și s-a stabilit definitiv la București. A obținut în 1994 cetățenia română și a devenit, rând pe rând, membru al Uniunii Scriitorilor din România, al UNITER, membru fondator al Academiei Dacoromâne, al Academiei de Științe, Literatură și Arte din Oradea.

Inspirația extinsă a artistului Mihai Prepelită a devenit mereu operă de artă, indiferent de genul exprimării: pictură, grafică, proză, dramaturgie, poezie sau eseu.

În anul 1980 a debutat cu volumul de nuvele *Mama noastră - Pasăre Albastră*. Au urmat romanul *Îmblânzirea Curcubeului*, volumul de publicistică *Constelația tinerelor talente*, evocarea *Tânguiosul glas de clopot...*, volumul de poeme *Peste Carpați, peste cutremure*, volumele de proză pentru copii. A împodobit "podurile de flori" ale Prutului cu o panoplie impresionantă de scrieri revelatoare pentru sufletul său zbuciumat, înstrăinat și doritor să trăiască, așa cum mărturisește, în "sfânta țarină românească". Au văzut lumina tiparului *101 poeme haiku*, poemele *Necropole de suflet* și *Îmblânzirea Curcubeului*, ediție necenzurată, confesiunile și evocările *Ucenic la Eminescu*, *La casa cu nebuni*, *Altarul Muzelor*, *Din Gulagul românilor*, *Eu sunt născut în Bucovina*, *Codrii Cosminului*.

Pictura și grafica reprezintă însă valențele primordiale ale acestei inconfundabile personalități creatoare. Lucrările lui Mihai Prepelită au trecut acum prima dată, cu mari probleme și vămuiri, granița dintre români, pentru a-i fi alături în încercarea de a se face înțeleș.

Sensurile picturii sale sunt încifrate, ca și ale haiku-urilor pe care le-a compus. Ne întrebăm în fața lucrărilor sale de pictură și grafică, dacă universul acestor micropoeme este "țipătul unui român din Gulag", pictura sa reprezintă oare speranța născută din sacrificiu și din dorința de libertate absolută ale acestui Icar contemporan?

Pictorul îi recunoaște ca maestri pe Pablo Picasso, Ion Țuculescu, Mikalouis Ciurlionis, Mihai Greu. Se apropie, ca limbaj artistic, de cercurile

avangardiste de la Odesa, sau de cele recente de la Moscova și Sankt-Petersburg. În acest sens, apelul plastic la efectele combinației roșu - albastru are în arta lui Mihai Prepelită o semnificație definitorie pentru mesajul transmis, care se suprapune rezolvării cromatice a adâncimii spațiale.

Din bogăția conceptelor codificate de avangarda rusă contemporană ca "revival" al unei vechi tradiții păstrate în istoria picturii ruse, a ales, gradual, încărcătura emoțională, efectele dramatice ale roșului, tragismul, distrugerea calmului optic. Pentru dimensiunea transcedentală a imaginii plastice a oferit albastrului un rol privilegiat, pe care l-a ales a fi cel al Voronețului. Între albastru și roșu, spirala neagră marchează drumul imprevizibil al istoriei sau al cunoașterii de sine.

Opera semnată de Mihai Prepelită mărturisește astfel lumii destinul asumat al Zodiei Cumpenei. Un strigăt de revoltă, organic asumat, în afara căruia nu își imaginează existența, amplificat de contrastele expresioniste ale picturii, străbate universul artei sale împreună cu spaimele trăite și concentrate într-un univers imaginar fantastic, polivalent, pentru care ambiguitatea este caracteristică.

Răspunsul la întrebările fundamentale pe care le suscită arta lui Mihai Prepelită le aflăm în temele alese pentru marile cicluri pe care le-a pictat cu ani în urmă, în vigoarea și originalitatea limbajului artistic, în structura simbolurilor, în construcția spiritual-filosofică a spațiului pictural, dar și în profesiunea de credință cuprinsă în sinteza unui haiku care îi definește vocația: "*Lacrimi de înger, Albastrul de Voroneț, M-am născut pictor*".

Un *Autoportret* din tinerețe invită la cunoașterea artistului matur de mai târziu, ca punte biografică absolut necesară.

Portretele părinților, Portretul emblematic al bunicii, Portretele ziaristilor, poezilor, actorilor pe care i-a cunoscut, personalități de seamă ale culturii din Basarabia și Bucovina, sunt născute din admirație și recunoștință, din zguduitoarea înțelegere a unor destine particulare, descrise uneori prin asociere cu alte imagini metaforice.

În efortul său de a se autocunoaște, artistul se întoarce la *Geneză* în ciclul *Mama, eu și cosmosul*, mărturisindu-și drama existențială.

În Ciclul folcloric realizat în 1970, devenit istorie, treptele ascendente ale

filosofiei sale se descifrează în bogăția simbolurilor și în cromatica contrastantă a Tripticului care are ca panou central lucrarea intitulată *Basarabia martiră*.

Îi urmează cercurile concentrice care conduc spre cunoașterea de sine prin modelele culturale ancestrale ale psihologiei românești colective, prin valorile tradiției, entități de creație care se numesc *Legenda Ciocârliei*, *Paparuda*, *Domnul de Rouă*, *Miorița*, *Pogorârea Meșterului Manole*.

O notă de umor este adusă în creația lui Mihai Prepelîță de epopeea *Curcaniada*, un exemplu rar de tragicomedie în imagini plastice.

Și, peste acest univers pictat, se așterne dens, ca semn al infinitului și ca permanentă sursă de identificare a creatorului, rețeaua spiralelor fundamentale ale tradiției populare, repere recognoscibile în arta covorului românesc, în arta încondeierii oului și arta cusăturilor.

Opera grafică a lui Mihai Prepelîță are ca reper central Ciclul *Eminesciana*, încă neîncheiat, care face parte din marile proiecte și încercări viitoare ale artistului. Alături de acest ciclu, în suita lucrărilor în cărbune sau în tuș cu penița, sunt prezente portrete, alegorii ale dansului, personificări ale unor sentimente profund umane - dragostea, gelozia, patima.

Dincolo de epopeea pictată, în aceste lucrări de mici dimensiuni Mihai Prepelîță are puterea de a-și întoarce privirea către sine, de a trece de la sugestia acțiunii dramatice la meditația profundă, înscrisă în sinteza predilectă a curbelor, așa cum a înțeles să o facă în scriitura concentrată a haiku-urilor.

Din întreaga operă a artistului răzbate un strigăt de revoltă, dar și bucuria credinței și a speranței, amplificate de contrastele expresioniste sau de repertoriul oniric al picturii. Universul artei sale este fulgerat de spaimele trăite și concentrate în imaginile ambigue, fantastice, plurivalente ale lucrărilor de pictură și grafică.

Mihai Prepelîță are vocația permanentei treceri de la magia cuvântului la magia culorilor și a formelor, magie care animă cosmosul artei pe care ne-a oferit-o cu atâta generozitate.

Drama existențială a artistului, sugerată cu patos, dar și cu demnitate, se dorește a fi multiplicată prin cunoaștere și receptare, ca ecou al unei biruințe tragice, pe fondul păstrării identității naționale. A fost oare pe deplin înțeles? Nu este încă prea târziu.

Având drept exemplu un asemenea univers artistic, care ne așează față în față cu valorile fundamentale ale sufletului și spațiului românesc, ca și sacrificiul de netăgăduit la care a fost îndemnat artistul tocmai de necesitatea implacabilă de a se exprima pentru semenii săi, parcurgem cercul devenirii și încercărilor noastre susținuți de nobila și providențiala necesitate de a dialoga cu arta. Da, mai avem nevoie de artă.

